

KIVÜLLÉT

Szűgyi Zoltán: *Eg és föld*. Forum, Újvidék, 1980

A társadalmi lét mesterkélttségével szemben a természet leginkább menedéket szokott nyújtani a költőnek. Egyes korszakokban azonban valóságos kultusza fejlődött ki a társas élet ellentmondásai előli menekülésnek: a rokokó és a szentimentalizmus idillélménye ma már gicces túlzásnak tűnik olykor, hiszen mi tudjuk: az alakulások konfliktusai végtelenek, s csak az a kérdés, mit és milyen mértékben befolyásolnak a civilizáció elfajzott érdekei. A természet egyes jelenségeinek az ember érzelmi túláradása kölcsönözta a felemelb-oltalmazó szelídség látzatát. Ma objektíve szűkült az ember természetes élettere, ezért a menekülési kísérletekhez, a mesterséges mámorok társítanak bensőséget. A feloldódást, az elmerülést pedig a világtalan merengés helyettesíti: a költő a mindenségben, nem pedig az ember által részben már megnyomorított természetben keresi az egyensúlyteremtés lehetőségét.

Az elmondottakat szem előtt tartva különlegességnek kell tartanunk Szűgyi Zoltánnak sajátos, a természet kiemelt pillanataihoz ragaszkodó, kizárólagosságában túláradó pesszimizmusát. Annyi virággal, fűvel, mádárval, anyókéval és apókával csupán a védtelenségében vergődő kamaszkor naplóba írt vallomásaiban találkozhatunk, mint amennyi a fiatal költő verseskönyvében van. Ha pusztán a verscímekre ügyel-nénk, akkor is szembeötlő a fiatal költő sétatulvisza, amely nyilván nem teljesen független attól a valóságtapasztalattól, mely Rousseau-t *Egy magányos sétáló álmodozásai* című művének írására indította. De amennyiben az nem lenne elégséges adalék az idillszomj dokumentálásához, akkor az *Add nekem pásztor a furulyád* című ciklusnak olyan „rokokós” darabjaira is hivatkozhatunk, mint amilyen a *Vándoréneke pásztorfurulyára*, *Pihen a furulya* és a *Pásztorok furulyadala*. Szűgyi magatartásából sajnos több helyen is hiányzik a lírai átértékelés mozzanata. Nála az egyszerűség, a keresetlenség banalitás és közhelyszerűség is tud lenni — például így: „Oly rend van itt, / csak sétálni lehet szótlan, / megsemmisülni minden lépés után, / újra és újra.” A természet ősi rendjéről van itt szó, — de vajon tudna-e a fiatal költő néhány négyzetméternyi olyan felületet találni, mely a szűzi érintetlenség értelmében tenné jogossá a „rend” kifejezés használatát? A megsemmisülés, természetbe halás vágya közhelyszerűnek tűnik, amennyiben a közvetlen vallomás hangján szólal meg. Ezek az élmények zárt formába kívánkoznának, s ilyen módon már számtalanszor megverselték őket. A következő két versszak természetképei frissebbek és érzékletesebbek: a „durva szél” megszemélyesítése („erre pihenteti szárnyait”), valamint az olyan sorok, mint a „büszke még a harmat, / amott csiga ágaskodik” ugyancsak elfogadhatók.

A fiatal költő fáradtsága a szövegeket is leginkább fáradtakká teszi. A *Más séták*ban alig van nyoma a költőiségnek, egyszerű leírását kapjuk annak a látványnak, amely a magános sétáló előtt feltárulkozik. Sátoros cigányokkal találkozók, ám a kép nem mutat túl önmagán: önmagával egyenlődik ki. (Különben nyelvtanilag vitatható az itt szereplő, következő mondat: „adtunk már ismét egy gyereket a világnak”.) Szűgyinél az érzelmes világuidegenség szül misztikus, édeskés bensőséget. Ugyancsak séta közben (még hozzá „az Idegenben”) virágot pillant meg, és megszólítja: bizalmas, mások számára megközelíthetetlen kapcsolatot alakít ki vele. Van valami kedves együgyűség az ilyen sorokban: „gondosan megkapált virágoskertemben, / kezemben néhány szél-letépte, / élősomorú / virágot emeltem. // Tulipán, mondtam. / Tulipán. / És másnap újból, / másnap újból sétálni mentem.” (*A nagy téren egyszer megpihenni*) Az itt a probléma, hogy Voltaire *Candide*-ja megszenvedett élettapasztalat terhe alatt érkezik el a kertművelés nyárspolgári bölcsességéhez: nem szenvedő féltékenységből.

A nyugalom, valamint a meghittség iránti vágy járja át Szűgyi Zoltán költői érdeklődését. Szereti megfigyelni az élet apró örömeit, a mélységeket és magasságokat elkerülni, a legegyszerűbb dolgokon is képes elcsodálkozni. Életképei különösnek tűnt helyzetekről készített pillanatfelvételek; olyan figyelések és önmegfigyelések, melyekben csattanó nyújt poénszerű többletet. Az *Ott ül apó* című versben a szenilitás problémátlansága hozza a befejezés váratlan, humoros fordulatát. A *Nemrég alig tudtam még* rácsodálkozások sorozata, aprólékos szemlélődés, többek között ilyen közhelyes formában: „már-már esni kezd, / szobámban álmos a meleg.” A váratlansági effektus azonban az utolsó, ötletszerűen hatásvadászó sorban csúcsoodik ki: „a vers olyan, mint az üveg.”

Szűgyi Zoltán körül titokkal van tele az élet, s ő áhítattal tárja ki érzékenységet a jelenségek hatásának. Ő is a szegény kisgyermek panaszeit írja, s legszívesebben madárrá válva kibújna a bőréből, elkerülné az étellel való szembenézés gyötrelmeit. Olyankor ír hitelesebb verseket, amikor átszellemültsége nemzedéki kérdések felé irányítja tollát, s ha egy-egy pillanatra saját maga is elhiszi, hogy egy gyökeresen új magatartás prófétája.

VAJDA Gábor